

עירום של הגוף הנשי המבוגר

רות מרקוס, שיח גלריה בתערוכה של חוה ראוכר בבית האמנים, 13.12.14

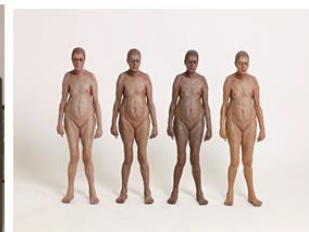
בשנים האחרונות מתרבות בארץ ובעולם תערוכות העוסקות ב-ageism (גילנאות) והמייחד אותן הם דימויי נשים או גברים מבוגרים או זקנים, ולפעמים בעירום. רק לאחרונה נערכה תערוכה בגלריה 8P שעסקה בגיל השלישי, והיו בה מספר יצירות של עירום מבוגר או מזדקן, כולל דיוקנאות עצמיים, למשל של אורה ראובן. גם ביצירתה של חוה ראוכר אחד הנושאים הבולטים הוא הגוף העירום של נשים וגברים מבוגרים, כולל גופה שלה בעירום, אפילו פי ארבע. חוה מספרת שב-1994 הציגה בתערוכה "עדות" סדרה של נשים זקנות עירומות, עולות חדשות מחבר העמים. לדבריה, היא הופתעה מעוצמת התגובות, שנעו מקהל אוהד ומתלהב של אנשי אמנות ועד עוינות בוטה מצד העיתונות הרוסית. העיתון "וסטי" טען שציור הנשים העולות בעירום מהווה ניצול מצוקתן ועלבון עבורן. אם כן, עירום של אישה מבוגרת מהווה עלבון.

חוה ראוכר, עירומים, תצלום מהסטודיו

חוה ראוכר, לילה בארץ
ישראל, 1994, שמן על בד
ודיקט 220X152

חוה ראוכר, דיוקן עצמי, 2011,
אלומיניום צבוע, גובה 77 ס"מ

מהתגובות לתערוכה "עדות" של חוה, וכן מתגובות של צופים שראיתי בתערוכות השונות בנושא זה, מסתבר כי גם אם התרגלנו לעיסוק בנושא הגילנאות בכלל, עדיין קשה לנו להתמודד עם עירום של נשים וגברים מבוגרים, ובמיוחד של זקנים. לכן אני רוצה לדבר היום דווקא על נושא העירום המבוגר, להכניס אותו להקשר היסטורי ולראות מתי ולמה החל להופיע. כדי לסקור שינויים שחלו לאורך תולדות האמנות בתיאור הגוף העירום ברצוני להתמקד בעיקר על העירום הנשי, מכיוון שהוא אחת הסוגות הכי דומיננטיות באמנות. זאת למרות שחוה, כמו אמנים רבים אחרים, עוסקת גם בעירום גברי, כפי שניתן לראות מתצלומי הסטודיו שלה.

לא ניתן לדבר על עירום מבלי להזכיר את האבחנה הידועה שעשה קנט קלארק בין Naked ל-Nude. "Nude" הוא סוגה אמנותית קלאסית, שבה העירום מייצג אידיאל יופי המבוסס על מערך של יחסים בין החלקים השונים בגוף ובפנים. קנון זה חוזר בכל

העירומות והעירומים הקלאסיים והקלאסיציסטיים. דוגמאות: **אפרודיטה מקנידוס** הקלאסית של פרקסיטלס ו**ונוס ממילו** ההלניסטית, שתיהן מהאמנות היוונית.

גירום, פרינה (Phryne) נחשפת לפני האריאופאגוס, 1861, 80X128 קונסטלה, המבורג. (פרינה שימשה מודל לאפרודיטה של פרקסיטלס)

מימין: פרקסיטלס, אפרודיטה מקנידוס, מאה 4 לפנה"ס; ונוס ממילו מאה 2 לפנה"ס.

עירום Nude מופיע גם מאוחר יותר, למשל בציור של ז'רום האורינטליסט מהמאה ה-19, פְּרִינָה (Phryne) נחשפת בפני בית המשפט. הציור האחרון מראה עד כמה העירום שמייצג את היופי האידיאלי הנו ערך עליון, הגובר אפילו על חוקי בית המשפט: על פי הסיפור פְּרִינָה הידועה ביופייה הייתה מאהבת של כמה גברים, ביניהם פרקסיטלס, ושימשה לו מודל עבור **אפרודיטה מקנידוס**. כאשר הובאה בפני בית המשפט כנראה באשמת פריצות, סנגורה, שהיה גם הוא מאהבה, חשף את גופה והשפטים נדהמו מיופייה וזיכו אותה. כלומר שיופי עילאי כזה אינו יכול לחטוא. העירום שלה, כמו כל עירום של סוגת ה-Nude, איננו ארוטי או מיני, כי אחרת לא היה עילאי, אם כי הוא יכול להיות חושני מעצם יופיו. הפרופורציות של הקנון ב-Nude משתנות מתקופה לתקופה. למשל במאה ה-5 לפנה"ס היחס היה $1/7$ (הראש נכנס 7 פעמים לגוף, מה שיוצר גוף אתלטי וחסון ולכן יש מעט מאד פסלי עירום נשי בתקופה זו). במאה ה-4 לפנה"ס, שהייתה יותר נהנתנית, היחס הוא $1/8$ - מה שיוצר גוף יותר מאורך ומעודן, ומוביל לפיסול של נשים עירומות וגם הגברים נעריים ומעודנים יותר. אך לא משנה מהם היחסים - תמיד קיים קנון כלשהו.

רובנס, שלושת הגרציות, 1636-8, שמן, 211X181, פראדו; שמאל: שלושת הגרציות, פיסול יווני מאה 2 לפנה"ס,

לעומת זאת, Naked הוא גוף מעורטל שהופשט מבדיו, ולכן יש בו מרכיב חושני יותר, שבא לידי ביטוי, למשל, בדמויות הדשנות בשלושת הגראציות של רובנס. זאת ניתן לראות בבירור אם משווים אותן לשלושת הגרציות היווניות. הגוף המעורטל אינו מבוסס על קנון והוא משתנה בהתאם לאופנה ולטעם התקופה, ועד כמה שקשה להאמין, היו תקופות שבהן הגוף השמנמן והדשן של הנשים נחשב ליפה יותר מהגוף הרזה והשדוף.

כך או כך - לא משנה לפי איזה פרופורציות או חוסר פרופורציות מתואר העירום הנשי ובין אם הוא עירום או מעורטל - עד המאה ה-19 העירומות היו בדרך כלל נשים יפות, חושניות ואפילו מיניות. במאה ה-19 העירום הנשי עבר תהליכים שונים וה-nude כמעט ונעלם, ומספיק אם אזכיר העירום הבוטה במקור העולם של קורבה או באולימפיה של מאנה, שהיא אולי פחות מגרה אבל בהחלט מוכרת את הסחורה.

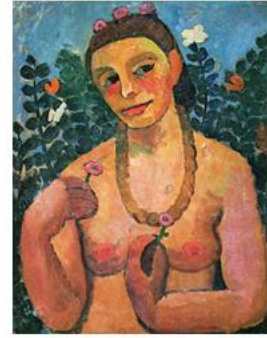
ימין: קורבה, מקור העולם, 1866, 55X46, אורסיי, פריז, שמאל:
מאנה, אולימפיה, 1863 (סלון 1865), 190X130.5, אורסיי, פריז.

אבל ברוב המקרים במאה ה-19 עדיין ציירים-גברים (לבושים) מציירים נשים עירומות. יש גם לזכור שלנשים לא הייתה אז גישה למודלים בעירום, וגם אם אפשרו להן סוף סוף ללמוד בבתי ספר לציור, עדיין אסרו עליהן לצייר עירום. ואולי כדאי להזכיר כאן שמקור העולם של קורבה היה כנראה חלק מסוגה שלמה של ציורי זימה וצילומים פורנוגרפיים שנוצרו במאה ה-19 עבור אספנים, למרות שהיום רובם נראים לנו תמימים ביותר (ואני לא מתכוונת לקורבה, שגם היום יש אנשים שמתקשים לעכל אותו). כמוכן שכאן עולה ענין "המבט הגברי", שהופך את האישה מסובייקט לאובייקט, בדרך כלל אובייקט מיני, ערוך על פי הסטריאוטיפים הגבריים, או כפרפרזה על דברי ג'ון ברגר: "גברים מציירים (פועלים, במקור) נשים נצפות".

אלא שלנשים נמאס להיות נצפות ולהיות מתוארות על פי קריטריונים וסטריאוטיפים גבריים, והן החלו לקחת את השליטה לידן ולצייר את עצמן בעירום. פאולה מודרסון בקר, מציגה את עצמה בתחילת המאה ה-20 כאלת פריז קדמונית, כשהיא מושפעת מגוגן ומיתר האמנים הפרימיטיביסטיים בפריז באותה תקופה. כחלק מהגישה החתרנית שעמדה מול המבט הגברי, אמניות גם החלו לחשוף את כאבן ולהציג את גופן הפגוע והמעוות, כמו פרידה קאלו בעמוד שידרה שבור, אם כי היא עדיין מציירת את עצמה צעירה ויפה, כפי שאכן הייתה.

פרידה קאלו, **עמוד**
(שידרה) **שבור**, 1944,
שמן על טיח, מוזיאון
קאלו, מקסיקו סיטי

פאולה מודרסון-בקר, **דיוקן**
עצמי, 1906, טמפרה,
48.2X62.2, אוסף לודוויג
רווליס, ברמן

השינוי הגדול החל בשנות הששים עם הגל השני של הפמיניזם. גוף האישה הפך לשדה אמנותי שבאמצעותו האישה חתרה תחת ההגמוניה הגברית והתריסה מול מושגי יופי מסורתיים. מה שתרים לכך הייתה אמנות הגוף, שבה הגוף עצמו הפך ליצירת האמנות ודרכו הביעו האמנים והאמניות תפיסות שונות, בדרך כלל מנוגדות לתפיסות המסורתיות של הגוף העירום. **ג'ו ספנס**, הצלמת הדוקומנטרית שחלתה בסרטן השד, צילמה את גופה בשלבים שונים של המחלה והניתוח. כך עשתה גם **חנה וילקה**, עד מותה מסרטן הלימפומה. וילקה התייחסה לדמות של ונוס בסדרה של יצירות שנקראה **אינטרה-ונוס**, שמתייחסת גם לונוס וגם למילה Intravenous – שמשמעה "עירווי לתוך הוריד". בסדרה זו הציגה את גופה הפגוע בתנוחות המזכירות דימויים של ונוס או אפרודיטה לאורך תולדות האמנות. עבור שתיהן הצילום נותן להן תחושה (אם כי אשלייתית) של שליטה במצב וניכוס גופן לעצמן. יש לציין שעוד לפני שוילקה חלתה היא יצאה נגד דימויי יופי מסורתיים והשתמשה בגופה כדי להרוס את המודלים המסורתיים של היופי.

חנה וילקה, **אינטרה-ונוס**, 1993. החל מ-1987 תיעדה את טיפולי סרטן הלימפומה שעברה.

רכושה של **ג'ו ספנס**, 1982

ג'ו ספנס, **הלם סרטן**, 1982, מתעדת את סרטן השד שלה.

הגוף הפגום, המעוות ולעתים הקטוע, ממשיך להיות מיוצג באמנות, כמו בדמותה העירומה של האמנית הנכה אליסון לאפר (Lapper) בפסל של **מארק קווין**. לאפר נולדה

קטועת ידיים ובעלת רגליים מעוותות, ולמרות זאת התמודדה עם מצבה והפכה לאמנית וכאן היא בהריון. לקווין לא הייתה כוונה לייצג את אומללותה ונכותה, אלא להיפך, לדבריו, הצבת הפסל בכיכר טרפלגר על "הבסיס הרביעי" (Fourth Plinth) הפכה את הגוף הקטוע והפגום לסמל של גבורה. לדבריו, "הפסל של אליסון יכול לייצג מודל חדש של הרואיזם נשי".

Freud, *Benefit Supervisor Resting*, 1994, Oil, 160 x 150,

ג'ני סאויל, *Branded*, (מוטבעת) 1992, שמן, 213X183, לשכבר בגלריה סאצ'י, לונדון.

מארק קווין (Quinn), *אליסון לאפר* (Lappet) הצלמת האמנית שנולדה נכה, 2000, הוצב בטרפלגר סקווייר, לונדון, 7-2005. 83.5h x 40.5w x 65d cms

גם **ג'ני סאויל** מתארת גוף נשי שרחוק מכל קריטריונים של יופי, כמו למשל בציור **Branded** - מוטבעת. במילה branded הכוונה למי שתויגה בחותמת, או הוטבעה בברזל מלובן כמו שמתייגים בקר. והיא אכן מוטבעת כי על גופה חרוטות המילים: קטנה, עדינה, תומכת, מקושטת – כל התכונות הסטריאוטיפיות שהגברים מדביקים לנשים. גם פרויד מצייר גוף נשי שרחוק מכל קריטריונים של יופי, ומציג בפנינו גוף שופע עד אוביסיות, שמשמניה משתפלים מעבר לספה. הדמיון כאן אינו מקרי, כי סאויל הושפעה מאד מסגנון הציור של לוסין פרויד ואהבת הבשר שלו. אם אצל קווין הגישה הפוכה והנכות נתפסת כניצחון הרוח על הגוף, הרי שאצל סאויל יש התרסה פמיניסטית שקשורה לרעיונות של לוס איריגארי וג'וליה כריסטבה, בעוד שהעירום של ספנס ווילקה מתריס מול מחלתן ובגידת גופן והתיעוד שלו נותן להן אשליה של שליטה.

העירום של סאויל ופרויד מזכיר לנו שוב, שבעבר אידיאל היופי הנשי לא היה בהכרח דומה לקנון הקלאסי או המודרני, והוא מזכיר יותר את דמותה של **ונוס מוילסדורף** השופעת, שבעצם אינה מייצגת עירום נשי, אלא זו קונקרטיזציה של מושג הפריון, ולכן כל האזורים הקשורים לפריון ולהריון מודגשים, בעוד שהפנים לחלוטין לא חשובות. בפסלי פריון פרהיסטוריים אחרים (שכולם מכונים בשם חיבה "ונוס") לעתים אין ראש בכלל. **לואיז בורז'ואה** יצרה בהשראת "ונוסיות" אלה, וגם בהשפעת **ארטמיס מאפסוס**, את בגד הלטקס שלבשה ב-1975.

גיימס מקניל ויסלר, קומפוזיציה
באפור ושחור (אם האומן), 1971,
שמן, 144.3X162.4, אורסיי, פרוז

רות שלום, אשה זקנה, 1996,
אקריליק על נייר, 80X117,
אוסף ליפשיץ הרצליה

לואיז בורזואה עם
תלבושת מלטקס, 1975

ארתמיס מאפסוס,
מאה שניה לפנה"ס,
מוזיאון אפסוס,
טורקיה

נוס מווילנדורף, 30 אלף
עד 20 אלף לפנה"ס, אבן,
גובה 11 ס"מ, מוזיאון
הטבע, וינה

אך בעשורים האחרונים החל להופיע עירום מסוג חדש, לאו דווקא של נשים כואבות, חולות או פגומות, אלא סתם נשים שהתבגרו או הזדקנו בדרך הטבע. כל זמן שהזקנה מיוצגת על ידי נשים לבושות, כמו אצל רות שלום או גיימס מקניל ויסלר (תמונה 14), אנחנו מקבלים זאת כחלק מהמציאות המוכרת לנו ואפילו מגלים אמפתיה. אבל העירום של נשים מבוגרות, ועוד יותר של נשים זקנות, סוטה כל כך ממושגי היופי המסורתיים, עד שהוא מבהיל אותנו. הוא מעורר בנו תגובות נפשיות ופיזיות כאחת, כי הוא מדגיש את הבלות, את העיוות, את המפלצתיות, הגרוטסקיות והבזות של הגוף. עירום כזה מציב בפנינו מראה, כי גורל כולנו להגיע למצב הזה ואין ביכולתנו לעשות דבר נגד הטבע ולכן קשה לנו לקבל עירום מבוגר. אחת החלוצות של הצגת הגוף המבוגר בדיוקן עצמי בעירום הייתה הציירת אליס ניל. ניל מציגה את עצמה כדמותה ומדגישה את מקצועה - ציירת. אין כאן כאב ולא מחלה ולא פגמים ועיוותים, אלא סתם זיקנה. תהליך שבסופו של דבר יקרה לכל-אדם. כך גם מצייר את עצמו לוסיאן פרויד - צייר בעבודה. שניהם אמנם זקנים, אך עדיין מציירים ולכן רואים את עצמם עדיין רלוונטיים.

לוסיין פרויד, אמן בעבודתו,
השתקפות, 1993, 101.6X81.7

אליס ניל, דיוקן עצמי, 1980,
שמן על בד, גלריה לאומית לדיוקן,
סמיתסוניאן, וושינגטון.

אך לעומתם, בדרך כלל נשים זקנות כבר אינן רלוונטיות והן חוות "מוות חברתי", הן עירומות מכל תפקידיהן בחברה: הן כבר לא צעירות ומושכות ולכן לא משמשות לצרכי פורקן מיני, והן כבר לא פוריות ולכן לא פרודוקטיביות, וככל שהן מזדקנות הן מתקשות בביצוע התפקידים המסורתיים של האישה, כגון אחזקת משק בית, או בכל פעילות כלשהי שתורמת לחברה. הן מפסיקות להיות רלוונטיות ולכן החברה משליכה אותן לעת זקנה. לא כך הגברים, שבחברות רבות נתפסו כבעלי מעמד, בגרות וחוכמה, אפילו עוד יותר בגיל זקנה, והפכו ל"זקני השבט".

אמנם, כל זה הולך ומשתנה לנגד עינינו, כשנשים מבוגרות מוצאות ענין בטיפוח עצמי, ברכישת השכלה, בבילוי ובטיולים, ואינן מוכנות להסתפק במעמד הסבתות – קרי המשרתות של הילדים והנכדים. אבל עדיין, למרות כל הטיפוח והבוטוקס והדיאטות וההתעמלות והחיים הבריאים - גופן הולך ומשתנה, הולך ובלה והן עוברות לשולי החברה. לכן הייצוג אמנותי של הגוף העירום של האישה המתבגרת נתפס כבעייתי, או לפחות כלא מעניין, לא מושך ולמה בעצם צריך את זה. ועוד יותר הייצוג של נשים זקנות – שמראה גופן המזדקן קשים לצפייה.

בהרצאה של החוקרת ד"ר טל דקל, "אייג'יזם – סוגיות של זקנה ומגדר בראי האמנות בישראל", שניתנה בכנס "מותר" של הפקולטה לאמנויות באוניברסיטת תל אביב, היא טוענת שתיאור האישה הזקנה היא "החצנת הפן המפלצתי של הנשיות. אם נרצה, זהו עיקרון ה'בזות', ה-abject, שעליו דיברה ג'וליה קריסטבה. וכך קורה שייצוגי הזיקנה הנשית עדיין מצויים בתחום הבלתי-לגיטימי, משום שאנו חיים בתרבות קפיטליסטית המקדשת את הנעורים". כאמור, הזיקנה שייכת לשוליים וכבר אין לה מקום במרכז החברה, ולכן אני מניחה שחווה, שמרבה לצייר, לדבריה, דמויות שוליים, כמו עולות חדשות רוסיות ואתיופיות, רואה כנראה את העירום המבוגר כחלק מאותם שוליים. יש לציין שבהמשך להרצאה הנ"ל של טל דקל נערכה שיחה בינה לבין מספר נשים, ביניהן האמניות חוה ראוכר ואורה ראובן וכן אסתר עילם, אשר ב-2010 הקימה תנועה בשם: "נזו"ז - נשים זקנות וזועמות - ובעלות בריתן, הנאבקות באייג'יזם (גילנות)". השיחה הועלתה על ידי חוה ראוכר לעיתון המקוון "ערב-רב", בשם "נשים זקנות וזועמות", ביום 7.3.2013. אני ממליצה לקרוא את המאמר, המאיר על מקומן של נשים זקנות בחברה.

אך עדיין נשאלת השאלה למה לצייר עירום של גוף מזדקן? יש הטוענים כי הצבת הגוף הנשי, או כל גוף של "האחר", במנוגד לכללי היופי המערבי המסורתי, הוא רצון להציג מודלים אלטרנטיביים של יופי. כלומר, כמו שגם שחור הוא יפה וגם שמן הוא יפה וגם קטוע איברים הוא יפה - אולי גם זקן הוא יפה? לדעתי תפיסה מעין זו מחטיאה את העיקר, מכיוון שאם מציבים מודלים אחרים של יופי, בעצם ממשיכים להתעסק גם במודלים וגם

בשאלה מהו היפה, בעוד שהיופי בכלל אינו ממין העניין. נראה לי שהמטרה של האמנים שמציגים את העירום המבוגר, וביניהם גם חוה, אינה להציג יופי מסוג אחר, אלא להציג פשוט מציאות. זה לא יפה? אבל כזאת אני, או היא, או הוא. יש בעירום המזדקן הצהרה בוטה של עצמיות ועצמאות: תראו אותי. אני לא יפה – זו עובדה. אבל זו אני, וכך עליכם לקבל אותי. יש אולי תחושה של שחרור ביכולת הזו להציג את עצמן כפי שהן, וזה מסביר מדוע אמניות מציגות גם את גופן העירום המתבגר כדיוקן עצמי. זו חשיפה ואולי גם התמודדות עם הזיקנה ומעל לכל – זוהי הצהרה על רלוונטיות.

לדברי חוה ראוור, האמנות שלה "אינה מדגישה במתכוון, אך גם לא מסתירה, את סימני הגיל, קמטים, עור רפוי, כפות רגליים וידיים מעוותות, שדיים ובטן נפולים. אין בעבודות שום נימה ארוטית, הציורים הם אודות משהו אחר. זוהי עדות". אגב, כששאלתי אותה מדוע הנשים שהיא מתארת הן בעיקר מבוגרות היא ענתה שלא כולן מבוגרות, שהיא מציירת גם צעירות, אבל היא לא יודעת למה הן יוצאות לה בסוף מבוגרות – ענין שלדעתי כדאי שתרחיב עליו כאן.

לעומת חוה, שמדגישה את השוליים, צ'אפין, למשל, מציירת נשים מבוגרות מלב החברה ולא משוליה, כשהן מציגות את גופן בגילאים שונים, as a matter of fact. אולי קצת בעצב, אבל לא בהתרסה, למרות שאחת מהן חסרת שד – ואני מודה שלקח לי זמן להבחין בכך. ויש כאן אפילו תצלום של לפני ואחרי, כשאם ובת הדומות מאד ממחישות איך נראתה האם כשהייתה צעירה ואיך תראה הבת כשתתבגר. הנשים של צ'אפין יכולות להיות גם עליזות והן אפילו משחקות ומשתעשעות כמו ילדות עם חיוך על פניהן. לדבריה, היא מציירת "דודות" (aunties), כי בגילן כבר אכפת להן פחות איך הן נראות, והן מקבלות את עצמן כפי שהן. אף אחד לא אומר שהן צריכות לאהוב את זה, אבל הן מבינות שזהו המציאות. ובכך, לדבריה, היא יוצאת נגד דימויי יופי שעברו פוטושופ ושמתיימרים לטעם החברה.

Aleah Chapin

Aleah Chapin **Jumanji and Gwen**, oil on canvas, 2014.

Aleah Chapin, **Shanti and Heather**, oil on canvas, 2013

ואגב, עלי לציין שלא רק הגברים קובעים את הטעם החברתי ואת הקנון אלא גם הנשים, שתורמות מצדן לפיתוח הקנון של "היפה" בכך שהן מאמצות אותו מהגברים. יש

הטוענים שהגברים אשמים, כי הם קבעו את הקנון והנשים רוצות למצוא חן בעיניהן. ויש הטוענים שכל אמצעי הקומוניקציה הוויזואליים אשמים, כי הם עושים לנו שטיפת מוח של איך צריך להראות הגוף הנשי הנחשק (וגם הגברי). אבל אני לא בטוחה שרק הם אשמים. אנחנו רוצות להראות טוב גם עבור עצמנו ודוחסות את עצמנו למיטת סדום של קנון היופי מרצוננו. תדמינו לרגע מה יקרה אם לא יהיו בכלל גברים בעולם ונישאר רק נשים. האם לא נרצה להראות יותר יפות יותר מהאחרות?

כאשר נכנסתי לתערוכה ב-8P נרתעתי כשעמדתי מול הצילום של Manabu Yamanaka. כמעט השתנקתי מול הדמות שהוצגה בקנה מידה כמעט של אחד לאחד. היה לי מאד קשה להתבונן בה, ולא הייתי היחידה, כי זו הייתה תגובה אוטומטית של מבקרים רבים. הצלם (בשנות החמישים לחייו) מתמחה בצילומים של כל מיני פריקים, מוכי גורל וחסרי בית, והסדרה האחרונה שלו, שלה שייך הצילום הזה, היא של עירומות בגילאי 90 ומעלה. ככל שאילצתי את עצמי להתבונן וחזרתי והסתכלי שוב ושוב, נוכחתי לדעת שאני מתרגלת למראה, ואפילו הבטתי בעניין במופע הקמטים שהפך לצורה כמעט דקורטיבית.

קמיל קלודל, קלותו (הצעירה)
משלושת הגורלות) 1893, גבס.
44 ס"מ, אורסיי, פריז

Manabu Yamanaka, Gyahte
#17, 1995, silver gelatin print,
172 x 78 cm

אז הבנתי שהעירום של הזיקנה מאלץ אותנו להתמודד עם מראות לא נוחים ולא אסתטיים, שמזכרים לנו את גורלנו ושנחנו רוצים לברוח מהם, כי עצם ההתמודדות מרגילה אותנו למצב. צפייה בעירום מזדקן מתרגלת אותנו כדי שנגיע ליום הזה מאומנים ומסוגלים לבחון את הגוף העירום המבוגר בכלל ואת שלנו בפרט. ההתמודדות עם מראות העירום המטרידים של הזיקנה מאפשרת לנו לקבל אותם ואפילו לנסות ולמצוא בהם תכנים אנושיים שמעבר ליופי המסורתי. ואולי משום כך צריך להמשיך ולתאר בעקשנות את הגוף המזדקן והזקן בעירום ולהבין שזהו הגורל, כפי שעשתה קמיל קלודל בפסל **קלותו** מ-1893. קלותו, הצעירה משלושת הגורלות, הייתה אחראית על טוויית חוט החיים של האדם, אך דווקא אותה מתארת קלודל כדמות מזדקנת שגורלה כגורל כל אדם.